

Tijdelijke Commissie Brede Analyse

Eindrapport - maart 2007

TCBA 2007

Tijdelijke Commissie Brede Analyse

Eindrapport - maart 2007

Dr. Janna Voogt

TCBA 2007 De TCBA bestond uit:
Mw. C. Bastings, vz. (OCW)
Dhr. K. Breedveld (SCP)
Dhr. B. Brouwer, secr. (SLO)
Dhr. S. Gerrits (OCW)
Mw. W. Kuper (VWS)
Dhr. E. Stokkink, wnd. vz. (OCW)
Mw. J. Voogt (SLO)

Enschede, maart 2007

Inhoud

Vooraf	5
1. De aanpak van de brede analyse	7
2. Resultaten van onderzoek	9
2.1 Resultaten per deel-onderzoek	9
2.1.1 ‘School en Sport’ samen werken” - DSP-groep	9
2.1.2 De plek van bewegen en sport in het mbo - DSP-groep	10
2.1.3 Aandacht voor sport en bewegen in het basis- en voortgezet onderwijs - Sardes	11
2.1.4 Mulier Instituut: Verenigingsmonitor 2006	13
2.1.5 CITO-groep: PPON, periodiek peilingonderzoek	14
2.1.6 Opbrengsten uit overig onderzoek	19
2.2 Vertaling van opbrengsten uit deelonderzoeken naar de onderdelen van het bestek voor de brede analyse	20
2.2.1 Aanbod	20
2.2.2 Kader	23
2.2.3 Accommodaties	24
2.2.4 Draagvlak voor meer sport en bewegen	24
2.2.5 Samenwerking bij het aanbod	25
3 Conclusies	27
Relevante literatuur	29
Bijlagen	30

Vooraf

Eind 2005 werd - in het vervolg op de uitvoering van het Besluit nr. 291/2003/EG van 6 februari 2003 waarmee in Nederland de verdere uitvoering van meer sport en bewegen in het onderwijs ter hand werd genomen en gelet ook op de motie Rijpstra (TK, 29 800 XVI, nr. 88) ¹ - door de gezamenlijke ministeries van OCW en VWS de Tijdelijke Commissie Brede Analyse ingesteld. Deze TCBA kreeg als opdracht mee om onderzoek door derden te doen uitvoeren om meer inzicht te verkrijgen in de voorwaarden die nodig zijn om in en rond het onderwijs meer ruimte te creëren voor sport en bewegen en daarover een samengesteld rapport uit te brengen.

Deze brede analyse liep daarmee parallel aan de activiteiten in het kader van de Alliantie School & Sport, *samen sterker*. ² De TCBA heeft om één en ander goed af te kunnen stemmen bij haar activiteiten steeds in nauw contact gestaan met Dhr. Jos Kusters, de programmadirecteur van de Alliantie, die ook als toehoorder heeft deelgenomen aan de activiteiten van de TCBA. De resultaten van de brede analyse en de resultaten van de activiteiten zoals uitgevoerd onder de alliantie zullen samen als input dienen voor een herijking- en opschalingplan van het nieuwe kabinet voor het realiseren van een vijfdaags sport- en beweegaanbod op en rond scholen.

Dit eindrapport wordt zoals oorspronkelijk gepland op 1 maart 2007 opgeleverd. Door de val van het kabinet Balkenende III en de vervroegde verkiezingen die daarvan het gevolg waren, heeft de oorspronkelijke planning van de TCBA echter wel onder druk gestaan. Daarom is in de aanloop naar de verkiezingen van 22 november 2006 een tussenrapportage aangeboden aan de opdrachtgevers. Met dit eindrapport worden de uiteindelijke bevindingen van de brede analyse - op basis van de definitieve onderzoeksrapporten - gepresenteerd. Daarmee legt de TCBA tegelijk verantwoording af over haar werkzaamheden.

In dit rapport vindt u eerst in het kort iets over de wijze waarop de TCBA haar opdracht heeft aangepakt. Daarna komen de resultaten vanuit onderzoek dat door de TCBA zelf of door anderen is geïnitieerd. De opbrengsten van de deelonderzoeken vertalen we daarna terug naar de onderdelen uit het bestek voor de brede analyse: aanbod, kader en accommodaties. Resultaten met betrekking tot het aspect topsport, dat in het bestek oorspronkelijk als afzonderlijk onderdeel was opgenomen, worden opgenomen bij resultaten over het sportaanbod.

¹ *Handelingen TK 2005-2005, december 2004.*

² *OCW/VWS/NOC*NSF, 2005a. De op 7 juni 2005 door de OCW-minister Maria van der Hoeven, mede namens VWS-staatssecretaris Clemence Ross - van Dorp, samen met Erica Terpstra (voorzitter NOC*NSF) ondertekende alliantie heeft als doel: het bereiken van levenslang sporten en bewegen van jongeren. In de alliantie draait het om de samenwerking tussen onderwijs en sport, specifiekere tussen scholen en sportverenigingen. De alliantie is afgesloten voor een periode van drie jaar (1-8-2005 tot en met 31-7-2008) waarin concrete activiteiten zullen plaatsvinden. Er wordt niet alleen samengewerkt tussen de Ministeries van OCW en van VWS en het NOC*NSF, maar ook met KVLO, NISB, VSG, AVS, Schoolmanagers_VO, Mbo Raad, SLO en VBS (uit de kring van de besturenorganisaties).*

Tot slot trekken we conclusies over wat deze brede analyse heeft opgeleverd. Voor de lezers die meer in details geïnteresseerd zijn verwijzen we naar de bijlagen met daarin de achterliggende deelrapporten.

De TCBA is van mening dat het goed is dat de beschreven onderzoeken zijn gedaan. De brede analyse heeft meer zicht gegeven op kansen en belemmeringen om allerlei lacunes op het terrein van school en sport op te lossen.

1. De aanpak van de brede analyse

In de Staatscourant³ van 27 december 2005 werd de mogelijkheid aangekondigd om te offrenen op onderdelen van de brede analyse. In het onderzoeksbestek⁴ werden de volgende hoofdvragen aan de orde gesteld:

1. Hoe ziet het **aanbod** aan sport en bewegen in en om de scholen/instellingen binnen het reguliere onderwijs en specifieke sport-, buurt- en bewegingsinstellingen er uit (inhoudelijk en kwantitatief getypeerd) en hoe zou dit aanbod er gelet op de doelstellingen van de Alliantie uit moeten zien?
2. Hoe is het **kader** dat dit aanbod momenteel verzorgt te typeren en wat zou de optimale situatie wat betreft kader moeten zijn (in termen van functies en kwalificaties en van aantallen en typen aanstellingen)?
3. Hoe is het geheel aan **accommodaties** te typeren in termen van aanwezigheid, adequaatheid, staat van onderhoud en tekorten?
4. Over welke voorzieningen zouden we landelijk gezien moeten beschikken om voldoende '**topsportleerlingen**' een adequate begeleiding te kunnen geven om onderwijs- en sportcarrière te kunnen combineren?

De mogelijkheden tot het doen van onderzoek in het kader van de brede analyse werden door de TCBA met opzet open gehouden om niet bij voorbaat de diversiteit aan potentiële opbrengsten in te perken.

De TCBA heeft in de loop van 2006 uiteindelijk een drietal opdrachten uitgezet en telkens in goed overleg met de opdrachtnemers het onderzoek op gang gebracht en begeleid.

De DSP-groep heeft in april 2006 de opdracht gekregen om in twintig wijken / gemeenten kwalitatief onderzoek te doen naar de stand van zaken en het toekomstperspectief ten aanzien van het thema school en sport, vanuit de optiek van onderlinge samenwerking.

In mei 2006 heeft de TCBA aan de DSP-groep gevraagd een aanvullend onderzoek uit te voeren naar sport en bewegen in het MBO, parallel aan de ontwikkeling van een benchmark sport en bewegen voor het MBO.

In augustus 2006 heeft de TCBA aan onderzoeksbureau Sardes gevraagd aanvullend kwantitatief onderzoek te doen naar de stand van zaken op het gebied van sport en bewegen in het primair- en voortgezet onderwijs, naar de bereidheid van het onderwijsveld om meer werk te maken van bewegen en sport vanuit de school en de voorwaarden die daarvoor dan vervuld zouden moeten worden.

Verder heeft de TCBA vragen mee laten lopen met lopende onderzoeken van derden: de Periodieke Peiling van het Onderwijs Niveau (PPON) in het primair onderwijs, uitgevoerd door de CITO-groep en de Verenigingsmonitor (VM)

³ Staatscourant 27 december 2005, nr. 251

⁴ Bestek 'Brede Analyse meer sport en bewegen in het onderwijs', SLO 2006

uitgevoerd door het WJH Mulier Instituut onder een representatief panel van Nederlandse sportverenigingen.

Dit eindrapport is vooral op de resultaten van de hierboven genoemde onderzoeken gebaseerd. Daarnaast heeft de TCBA gekeken naar ander onderzoek van derden dat al uitgevoerd is of nog in uitvoering is. Resultaten van deze analyse zijn in dit eindrapport meegenomen voor zover zij aanvullende informatie opleverden.

Geen van de ingediende voorstellen had betrekking op het deelbestek topsport. Het geheel van de brede analyse en de activiteiten van de alliantie overziend, bleek echter dat topsport al in voldoende mate van aandacht zou zijn verzekerd, dat de sector al goed gemonitord wordt en dat de alliantie doelstellingen ten aanzien van topsport eigenlijk al snel te realiseren zouden zijn. Bovendien stond topsport ook in de motie Rijpstra niet centraal. Redenen waarom niet nog een afzonderlijk onderzoek werd geëntameerd, maar topsport als zodanig wordt gerekend als behorend tot het sportaanbod.

2. Resultaten van onderzoek

2.1 Resultaten per deelonderzoek

In dit hoofdstuk vindt u de resultaten van de diverse deelonderzoeken. Per onderzoek geven we een beknopte schets van de onderzoeksopzet en daarna de voornaamste opbrengsten. In deel twee van dit hoofdstuk vertalen we die afzonderlijke resultaten terug naar het oorspronkelijke onderzoeksbestek van de brede analyse. Dan gaat het om de vraag wat per aspect [aanbod, kader, accommodatie] de totaalopbrengst uit al deze onderzoeken samen is.

2.1.1 'School en Sport' samen werken - DSP-groep

Brede analyse van samenwerkingsverbanden 'sport en onderwijs' in twintig wijken

Opzet van het onderzoek

DSP heeft in een twintigtal gemeenten of wijken, waarvan er tien wel en tien geen expliciet actief beleid voeren ten aanzien van sportstimulering en/of de samenwerking school en sport - door middel van interviews en documentanalyse - in kaart gebracht hoe de diverse actoren op het gebied van onderwijs en sport:

- nú omgaan met het sportaanbod, met het kader dat het aanbod verzorgt en het gebruik van de accommodaties waar dat aanbod plaatsvindt;
- op welke manier zij dat in de nabije toekomst zouden willen doen gezien de doelstellingen van de Alliantie 'School en Sport, samen sterker';
- wat daarvan op lokaal niveau de gevolgen zouden zijn en;
- welk draagvlak voor zulke veranderingen bestaat bij alle partijen.

Uitgangspunt is dat de bijdrage van al die actoren bekeken moet worden vanuit de onderlinge samenwerking.

Resultaten

Ten aanzien van de stand van zaken trekt DSP de volgende conclusies:

- Het thema 'school en sport' staat in sportbeleidskringen prominent op de agenda en in wat mindere mate op scholen. De twintig gemeenten onderkennen alle het belang van een geïntegreerde 'school en sport' aanpak. Ze voeren niet alle twintig expliciet beleid op dit thema, maar hebben er wel hart voor. Deze gemeenten zijn exemplarisch voor een breed over het land uitgewaaierde projectencarrousel van kennismakingslessen, sportpassen, participatieprojecten, naschools sportaanbod, bewegemanagementteams en schoolsportcoördinatoren.
- Het gezamenlijke 'school en sport' aanbod dat hieruit voortvloeit, is in zijn algemeenheid in omvang vrij beperkt en ad hoc. Juist omdat het om projecten gaat, is gekozen voor één of enkele wijken, daarbinnen één of enkele scholen, en daarbinnen enkele groepen of klassen. In beweegtijd van jongeren uitgedrukt levert een dergelijke samenwerking tussen scholen en sportaanbieders niet veel extra op. De jeugd sport en beweegt veruit de meeste tijd óf op school tijdens de reguliere gymles, óf bij de sportvereniging. De meerwaarde van de samenwerking tussen scholen en sportaanbieders zit hem vooral in kwalitatieve waarden: kennismaking met meerdere takken van

sport en een bredere oriëntatie in de sportcultuur bij verenigingen en andere aanbieders.

- Samenwerking tussen scholen en sportaanbieders kost veel tijd. Scholen en sportaanbieders hebben ook zo hun argumenten om terughoudend te zijn. Het belangrijkste argument dat scholen en sportaanbieders aanvoeren, is dat zij zich geen probleemeigenaar voelen voor méér sport en bewegen door jongeren. Het ontbreekt met andere woorden aan een 'kartrekkende' partij, hoewel elk van de partijen wel het belang van sport en bewegen onderschrijft en positief staat ten opzichte van de Alliantiedoelstelling.

Als advies ten aanzien van te voeren beleid doet DSP de volgende voorstellen:

- In plaats van uitsluitend te mikken op samenwerking tussen partners in school en sport, is het beter om elke partner ook afzonderlijk kwalitatief sterker te maken. Dat heeft meer effect op het beweeggedrag van kinderen en maakt samenwerking effectiever.
- Om samenwerking effectief te doen zijn is het nodig dat zich een duidelijke probleemeigenaar opwerpt voor meer bewegen en sport vanuit het onderwijs. Scholen lijken daartoe de meest aangewezen partij, maar voelen zich op dit moment nog niet die probleemeigenaar. Daartoe zouden dus initiatieven genomen moeten worden.

2.1.2 De plek van bewegen en sport in het mbo - DSP-groep

Brede analyse bewegen en sport in de BVE-sector

Opzet van het onderzoek

Via (diepte)interviews en grootschalige internetenquêtes heeft DSP onderzoek gedaan naar de stand van zaken ten aanzien van sport en bewegen in het MBO, als naar de wensen die er zijn ten aanzien van de ontwikkeling daarvan. Het onderzoek is gedaan onder colleges van bestuur, managers, voor sport en bewegen verantwoordelijke docenten en mbo-leerlingen.

Resultaten

Er zijn weliswaar goede voorbeelden, maar veel of wellicht zelfs het gros van de Mbo-studenten beweegt of sport niet of nauwelijks op of via hun opleiding. Deze situatie is ontstaan als gevolg van de wetwijziging van het beroepsonderwijs circa tien jaar geleden. Sindsdien bepalen de kenniscentra (het werkveld) immers wat Mbo-leerlingen moeten leren ter voorbereiding op hun beroep en bewegen en sport is daarbij uit beeld geraakt.

Op die Mbo-opleidingen (voornamelijk de minderheid van sportactieve ROC's) waar wel iets gedaan wordt aan sport en bewegen is het aanbod de afgelopen vijftien jaar drastisch vernieuwd, meer naar buiten gericht en veel meer in samenwerking met de omgeving van de school. Sport is in veel gevallen ook een instrument om de opleiding aantrekkelijker voor deelnemers te maken.

Ondanks een enorme groei in het aantal MBO opleidingen Sport en Bewegen (voorheen CIOS) wisselt de animo om in niet sportopleidingen meer aandacht te besteden aan sport en bewegen sterk. Op het niveau van de CVB.'s is er een positieve grondhouding (53%), terwijl 13% een afwijzende houding heeft (zie hierna) en 34% zich afzijdig houdt. Volgens vele respondenten in het onderzoek

en betrokkenen uit het onderwijs en werkveld is er sprake van een merkwaardige en ronduit zorgwekkende ontwikkeling. Gesproken wordt zelfs van "een wonderlijke weeffout". Als belangrijkste argumenten worden genoemd:

- onderwijs moet voorbereiden op algemeen burgerschap en daar hoort bewegen en sport ook bij (deelname sportcultuur, levenslang bewegen);
- bewegen en sport verhoogt de direct werkgerelateerde belastbaarheid en helpt werkgerelateerde gezondheidsproblemen te voorkomen; voor ieder beroep zijn gezonde en vitale werknemers van groot belang;
- eenheid binnen het onderwijs: "Hoe valt het uit te leggen dat 16- en 17-jarige havo- en vwo-leerlingen wel lichamelijke opvoeding krijgen, en veel van hun leeftijdsgenoten in het MBO niet?"

Maar er is ook weerstand bij instellingen. Omdat men de meerwaarde van sport en bewegen niet ziet binnen het bestek van de opleiding, of om redenen van kosten, gebrekkige accommodatie, angst voor verminderde aandacht voor andere vakken of de moeite die het kost om de medewerkers 'mee te krijgen'.

Van de Mbo-studenten die de poll hebben ingevuld ziet ruim de helft meer sport en bewegen op school wel zitten. Eén derde van de studenten zit daar niet op te wachten.

Samenvattend, het (verplichte) aanbod sport en bewegen is in het MBO voornamelijk beroepsgerelateerd (bijv. aan opleidingen CIOS, S&B, etc.). Niet-sportopleidingen hebben voor het merendeel geen verplicht sportief aanbod. Zowel het kader als de (beschikking over) de accommodaties zijn in de sportopleidingen kwalitatief van hoog niveau.

Samenwerken doet men liever met commerciële sportaanbieders (gebruik accommodaties) dan met sportverenigingen. In het voortgezet onderwijs zien we eenzelfde ontwikkeling. Willen de sportverenigingen als volwaardige partner van het onderwijs kunnen fungeren, dan is een professionalisering van het aanbod van sportverenigingen geboden. Binnen grotere verenigingen bestaat hiervoor meer draagvlak dan binnen de kleinere verenigingen.

Op de vraag of S&B zou moeten worden opgenomen in de landelijke kwalificatie structuur antwoordt men op het niveau van het CVB: 80% "ja" en 20% "nee".

Als strategie om te komen tot meer sport en bewegen op de MBO's ziet DSP twee opties, die beide zowel voor- als nadelen hebben: instellingen en studenten 'stimuleren en verleiden' tot meer bewegen, of 'afdwingen' via een beweegzorgplicht ('zachte dwang') met bijbehorende middelen.

2.1.3 Aandacht voor sport en bewegen in het basis- en voortgezet onderwijs - Sardes

Opzet van het onderzoek

Op verzoek van de TCBA heeft Sardes door middel van een internet enquête bij 1000 basisscholen en 600 scholen voor voortgezet onderzoek gedaan naar de stand van zaken bij sport en bewegen in het basis- en voortgezet onderwijs. De respons bedroeg 337 scholen voor p.o. en 203 scholen voor v.o., wat in beide gevallen een responspercentage van 34% betekent. De belangrijkste onderwerpen die in dit onderzoek aan bod zijn gekomen, hebben betrekking op (1) het binnenschoolse en buitenschoolse sport- en beweegaanbod, (2) de samenwerking tussen scholen en buitenschoolse sportaanbieders, (3) de personele en facilitaire randvoorwaarden voor het realiseren van een dagelijks sport- en beweegaanbod, (4) het draagvlak voor een vijfdaags sport- en beweegaanbod, (5) de rol die het onderwijs voor zichzelf ziet weggelegd bij het

stimuleren van meer sport en bewegen en (6) de gewenste maatregelen voor het kunnen waarmaken van de Alliantiedoelstellingen.

Resultaten

Aanbod

Scholen voor basisonderwijs zijn meer tevreden over de kwantiteit (frequentie, tijd, etc.) van het binnenschoolse sport- en beweegaanbod dan scholen voor voortgezet onderwijs. Over de kwaliteit (gevarieerdheid, niveau, etc.) zijn de scholen voor voortgezet onderwijs juist meer tevreden.

Over de kwantiteit (frequentie, tijd, etc.) van het sport- en beweegaanbod buiten schooltijd zijn de basisscholen overwegend tevreden, de scholen voor voortgezet zijn hier echter overwegend ontevreden over. Ook over de kwaliteit (gevarieerdheid, niveau, etc.) zijn de basisscholen tevredener dan de scholen voor voortgezet onderwijs. Opvallend is dat vooral de scholen voor vmbo/praktijkonderwijs het minst tevreden zijn over de kwaliteit van het buitenschoolse sport- en beweegaanbod.

Samenwerking

Scholen voor basis- en voortgezet onderwijs werken beide vooral op incidentele basis samen met andere sportaanbieders. Scholen voor basis- en voortgezet onderwijs maken beide op grote schaal gebruik van de accommodatie, het kader/personeel en het aanbod van derden. Veel minder vaak komt het voor dat anderen partijen gebruik maken van de voorzieningen van de scholen.

Zowel de scholen voor basis- als voortgezet onderwijs vinden de beschikbare faciliteiten (bijv. niet-lesgebonden uren) voor de samenwerking overwegend onvoldoende.

Betrekkelijk weinig scholen voor basisonderwijs (8,2%) en voortgezet onderwijs (10,4%) hebben plannen om in de toekomst sport en bewegen iedere dag op of via de school aan te bieden. Van de basisscholen zijn dit vooral stadsscholen met veel doelgroepopleerlingen. De meeste scholen die dergelijke plannen hebben, weten daarbij niet in welk jaar deze plannen tot uitvoering worden gebracht. Een meerderheid van de scholen voor basis- en voortgezet onderwijs die op dit moment nog geen vijfdaags sportaanbod hebben, zegt het sportaanbod ook niet te willen uitbreiden.

Randvoorwaarden

Volgens de basisscholen zijn er in het licht van het arrangeren van een dagelijks sportaanbod drie belangrijke knelpunten voor wat betreft het personeel: (1) de beschikbare tijd, (2) de personeelscapaciteit en deskundigheid van het personeel en (3) de financiële middelen. Het voornaamste knelpunt in het voortgezet onderwijs is een gebrek aan financiën/formatie. De deskundigheid wordt in het voortgezet onderwijs niet als een knelpunt gezien.

Draagvlak voor meer sport en bewegen

Ondanks het feit dat nagenoeg elke school sport en bewegen belangrijk vindt, gaan de meeste scholen niet alles op alles zetten om in 2010 een naschools sportaanbod van vijf dagen per week aan te kunnen bieden. Een overtuigende meerderheid van de scholen vindt dat het huidige schoolbudget ontoereikend is om dit te realiseren. Samenwerking met sportverenigingen wordt onmisbaar beschouwd om een dagelijks sport- en beweegaanbod te kunnen realiseren.

Basisscholen vinden vaker dan scholen voor voortgezet onderwijs dat het bevorderen van sport en bewegen een taak is van andere organisaties. Een overgrote meerderheid van de scholen zegt bovendien niet over voldoende sportfaciliteiten te beschikken om een sportaanbod van vijf dagen per week te kunnen organiseren. Dit is vooral het geval onder de basisscholen.

Rol van de school

Basisscholen zien vooral de gemeente als meest kansrijke initiatiefnemer voor het realiseren van een dagelijks sport- en beweegaanbod, terwijl scholen voor voortgezet onderwijs zichzelf als meest kansrijke initiatiefnemer zien.

Noodzakelijke maatregelen

Zowel de meeste basisscholen als scholen voor voortgezet onderwijs vinden het noodzakelijk dat er ruimere financiële middelen beschikbaar worden gesteld voor het kunnen realiseren van een dagelijks sport- en beweegaanbod. Een betere beschikbaarheid van de sportaccommodaties wordt eveneens door een meerderheid van de scholen wenselijk geacht. Vooral in het basisonderwijs is er behoefte aan een uitbreiding van de deskundigheid van het kader. Scholen voor voortgezet onderwijs vinden vooral een uitbreiding van het aantal lesuren bewegingsonderwijs en een uitbreiding van het aantal uren naschoolse activiteiten gewenst.

2.1.4 Mulier Instituut: Verenigingsmonitor 2006 Samenwerking tussen sportverenigingen en onderwijs

Opzet van het onderzoek

Vanaf 2000 wordt jaarlijks gerapporteerd over de stand van zaken en de ontwikkelingen in de Nederlandse sportvereniging. Die periodieke consultaties van het verenigingsleven zijn van betekenis met het oog op de beleidsvorming en -analyse in en rond de sportsector. Dit jaar werden op verzoek van de TCBA ook enkele vragen gesteld over de samenwerking tussen sportverenigingen en het onderwijs.

Resultaten

Meer dan de helft van de ondervraagde sportverenigingen werkt om zeer diverse redenen niet samen met scholen en is dat ook niet van plan. Doorsnee ziet men daar niet het belang van in. Grote verenigingen staan daar wel anders tegenover dan kleine. Waar wel samengewerkt wordt, is dat vooral met basisscholen en daarbij gaat het meestal om incidentele sport kennismakingsactiviteiten. Voornaamste reden voor verenigingen om samen te werken met scholen is ledenwinst en PR voor de club. Verenigingen vinden wel dat ze een maatschappelijke taak hebben, maar ze vinden vooral dat ze het karakter van vrijwilligersvereniging moeten behouden.

2.1.5 CITO-groep: PPON, periodiek peilingonderzoek Bewegen en sport in het primair onderwijs

Opzet van het onderzoek

Sinds 1986 verricht PPON onderzoek naar het onderwijsaanbod, maar vooral ook naar de leerresultaten, c.q. de vaardigheden van leerlingen in het (speciaal) basisonderwijs. De rapportages komen tot stand op verzoek van het ministerie van OCW. In de eerste cyclus in 1987 heeft ook voor het vak Lichamelijke Opvoeding (LO) een aanbodpeiling plaats gehad, terwijl in de tweede cyclus in 1994 een meer uitgebreide peiling is verricht waarin ook de vaardigheden van de leerlingen zijn onderzocht. In 2006 is opnieuw een peiling verricht, qua opzet vergelijkbaar met die van 1994, waarbij de term lichamelijke opvoeding is vervangen door bewegingsonderwijs (BO). De TCBA werd in de gelegenheid gesteld om enkele vragen te integreren in de vragenlijst voor respectievelijke docenten en leerlingen.

Resultaten

Kader

In 39% van de scholen geeft de groepsleraar de lessen bewegingsonderwijs en is er dus geen sprake van een vakdocent. In nog eens 25% van de scholen geeft de groepsleraar de helft van de lessen en een vakdocent de andere helft. In 18 % van de scholen geeft de groepsleraar de lessen in kleutergroepen en een vakleraar in de hogere leerjaren. Slechts in 9% van de scholen worden de lessen bewegingsonderwijs integraal verzorgd door een vakdocent.

Bijna 80% van de groepsleraren die lessen bewegingsonderwijs geven heeft na hun opleiding geen nascholing voor dat vak meer gevolgd. Daarentegen is bijna 75% van deze groepsleraren wel sportief actief in hun vrije tijd en beoefent eenzelfde percentage ook een sport. Vakdocenten gebruiken vaker een handboek of methode dan groepsleerkrachten (45% tegen 33% vaak, 47% tegen 37% incidenteel).

Aanbod

Over het algemeen besteedt men in de onderbouw de meeste tijd aan bewegingsonderwijs (inclusief alle spelactiviteiten, binnen en buiten). In de groepen 3 t/m 8 besteedt men er circa 90 minuten per week aan, met weinig verschillen tussen de onderscheiden jaargroepen. De effectieve lestijd per week na aftrek van verplaatsen, douchen en omkleeden is gemiddeld 77,6 minuten per week (exclusief lesuitval). Op 69% van de basisscholen wordt zwemonderwijs gegeven. Het aanbod van vakleraren is op alle leerlijnen uit het basisdocument uitgebreider. Gevraagd naar hoe vaak zij de leerlijnen aanbieden scoren vakleraren op alle leerlijnen vaker 'regelmatig' en kruisen groepsleerkrachten beduidend vaker de optie 'nooit' aan.

Accommodatie

Voor wat betreft het gebruik van gymzalen bij school of verder weg gelegen (sporthal) waren er erg veel verschillen. Ruim een vijfde van de scholen gebruikt een nabij gelegen gymzaal voor 100% (alle lessen). Eveneens een vijfde deel van de scholen scoort 90% en ruim tweevijfde deel (44%) van de scholen scoort geen gebruik van gymzalen dichtbij.

Vergelijkbaar scoort het gebruik van een verder weg gelegen gymzaal of sporthal, terwijl speelplaatsen van de school, sportvelden, zwembaden en andere gelegenheden meer incidenteel worden gebruikt.

De gemiddelde tijd om de meeste gebruikte locatie voor BO te bereiken is 6 minuten lopen (enkele reis).

Leerlingen

Van de bevroegde leerlingen is 81% lid van een sportclub of -vereniging; 24% geeft activiteiten bij twee verenigingen op. De meest populaire sporten zijn voetbal (25%), tennis (13%), paardrijden (9%) en hockey (8%). Van alle leerlingen traint 34% 1 x per week en 45% vaker dan 1 x per week (100% is inclusief niet-leden).

Voor de vraag naar de totale hoeveelheid tijd die men in een gewone week aan sport en bewegen besteedt, inclusief de gymles op school, hebben de leerlingen zelf een inschatting van hun tijdsbesteding gemaakt. Gemiddeld komt dat uit op een tijd van rond de 90 minuten per dag. Op woensdag en zaterdag is de tijdsbesteding gemiddeld 10 minuten meer en op zondag is het juist wat minder. De spreiding is echter groot.

Op de vraag of men genoeg aan spel en sport krijgt op school reageren de meeste leerlingen (51%) dat het wel wat meer mag zijn, 42% vindt het wel goed zo. Het aantal leerlingen dat vindt dat het wel wat minder mag is minder dan 1 procent.

Op de vraag: Zou je het leuk vinden om elke dag iets aan sport of gymnastiek te doen op school, bij een sportvereniging of ergens anders, antwoordt 63% positief en 17% negatief.

Alliantie doelstellingen

Binnen het kader dat in 2010 op alle scholen sprake dient te zijn van een dagelijks sportaanbod voor elke leerling binnen en buiten de schooluren, wordt er momenteel slechts door 4% van de scholen voldaan aan een adequaat bewegingsaanbod. Tweederde van de scholen (65%) komt tot twee dagen en een op de vijf scholen (21%) komt niet verder dan één dag.

Samenwerken met andere instellingen doet 41% van de scholen geheel niet. De scholen die wel een partner betrekken bij sportactiviteiten zoeken die het meest (44%) in de sportvereniging en op de tweede plaats in de gemeente / provincie of samenwerkingsverband gemeente-sport-buurt (38%)

SCHEMA: Samenvatting Uitkomsten Onderzoeken uitgezet, danwel aangevuld met vragen door de TCBA

	DSP PO/VO	DSP MBO	SARDES	MULIER	CITO / PPON
Type onderzoek	Case studies in twintig wijken/ gemeenten (tien met en tien zonder expliciet beleid sportstimulering) bij actoren onderwijs & sport.	Kwalitatief: diepte-interviews CvB's (n=4) en docenten sport en bewegen (n=9); Kwantitatief: internetenquête bij docenten (n=110) en internetpoll bij studenten (n=117)	Kwantitatief: internetenquête N = 1000 p.o.-scholen N = 600 v.o.-scholen	Verenigingsmonitor; (jaarlijkse rapportage, n=129)	Peilingonderzoek in het primair onderwijs. Survey stand van zaken onder schoolleiders, docenten en leerlingen. Vaardigheden test leerlingen.
Aanbod	Aanbod is gescheiden (schools en buitenschools) <u>Gezamenlijk</u> aanbod beperkt van omvang en ad hoc (projecten) Binnenschools aanbod in overeenstemming met met Sardes en PPON. Incidenteel sportactiviteiten in naschoolse opvang. V.O. scholen meer zelf extra sportactiviteiten na schooltijd	Aanbod is vooral gericht op sportopleiding (CIOS, S&B, etc.) Is vaak niet verankerd in strategisch beleid, maar gebaseerd op individuele voorkeuren van CvB-leden S&B in landelijke kwalificatie structuur: 80% ja; 20% nee Niet-sportopleidingen merendeels geen verplicht sportief aanbod	Primair onderwijs tevredener over kwantiteit <i>binnenschools</i> aanbod; ontevredener over <u>kwaliteit</u> ; Voortgezet onderwijs tevreden over kwaliteit, ontevredener over <u>kwantiteit</u> ; Primair onderwijs: tevredener over <i>buitenschools</i> aanbod; Voortgezet onderwijs ontevreden over buitenschools aanbod (m.n. vmbo)	Bestaat vooral uit (hulp bij) toernooien en sport kennismakings activiteiten.	Onderbouw p.o. meeste tijd aan bewegingsonderwijs, 2,8 uur per week. Bovenbouw 90 min. per week. Vakleraren bestrijken beter de leerlijnen van het basisdocument. Tik- en doelspelen krijgen de meeste aandacht. Het minst: bewegen op muziek en stoeispelen.
Kader	Kader gegevens in overeenstemming met met Sardes en PPON Merendeel van de scholen is van mening dat een <i>duale vakleerkracht</i> een oplossing is voor de verhoging van de kwaliteit van bewegingsonderwijs en de samenwerking met de sportverenigingen. V.O.-scholen hebben wel vakleerkrachten (kwaliteit), maar wel te weinig formatie en ook een tekort aan ondersteunend personeel.	Voor studenten van sportopleidingen: sportdocenten op hbo-niveau, soms bijgestaan door sportinstructeurs (mbo).	Beschikbaar kader verre van voldoende voor het realiseren van een vijfdaags sportaanbod (PO & VO 90-80%); Deskundigheid kader onvoldoende (PO 81%) (VO 28%). Combinatiefuncties komen nauwelijks voor (PO 2%; VO 5%)	In de arbeidsmarktmonitor blijkt een grote vraag naar kader met een opleiding op mbo-niveau. Meer bedrijven erkennen al leerbedrijf Curriculum voor S&B dient wel te worden aangepast voor sociale competenties.	39% van de scholen voor PO heeft geen vakdocent; daar waar wel een vakdocent is geeft deze de helft van de lessen (25% van de scholen) of alleen de lessen in de hogere leerjaren (18% van de scholen). <i>In slechts 9% van de PO-scholen verzorgt de vakdocent alle lessen bewegingsonderwijs</i> 80% van de groepsleraren die lessen bewegingsonderwijs geven heeft na hun opleiding daar geen nascholing meer voor gevolgd.

Accommodatie	<p>De helft van de PO-scholen in dit onderzoek heeft een gymzaal in of direct naast de school.</p> <p>Kwaliteit van de binnenaccommodaties redelijk tot goed. Wel is er sprake van ruimtegebrek en verouderd materiaal.</p> <p>Vrijwel al deze scholen beschikken over een groot (openbaar) schoolplein.</p>	<p>Uitgangspunt sportopleidingen: sporten op echte sportlocaties in plaats van in de gymzaal.</p> <p>Meer gebruik externe sportvoorzieningen (sporthal, fitnessruimte, sportveld, zwembad, tennisbaan, etc.)</p> <p>75% heeft één of meer gymzalen ter beschikking</p>	<p>PO: vrijwel alle scholen hebben de beschikking over een schoolplein en/of speelzaal;</p> <p>Een kwart van de scholen heeft een eigen gymzaal (stadsscholen voor de helft);</p> <p>Men vindt de kwaliteit daarvan voldoende (66%).</p> <p>Knelpunten zijn reistijden, verouderd materiaal en ruimtegebrek.</p> <p>In het VO hebben de meeste scholen een eigen gymzaal. Plm. 30% heeft sportvelden, een sportzaal of trapveldjes;</p> <p>Men vindt de kwaliteit voldoende (65%)</p> <p>Knelpunten: beschikbaarheid, reistijden en onderhoud.</p> <p>Men beschikt niet over voldoende sportfaciliteiten voor een vijfdaags aanbod.</p>	<p>Wordt vrij zelden gebruikt gemaakt van elkaars accommodaties en dan nog vooral incidenteel.</p>	<p>Erg veel verschillen in gemiddeld gebruik accommodaties;</p> <p>Ruim 20% scholen een nabij gelegen gymzaal voor alle lessen;</p> <p>20% idem voor 90% van de lessen; 44% van de scholen geen gebruik van gymzalen dichtbij; incidenteel sportvelden, zwembaden etc.</p>
Samenwerking Onderwijs – Sport feitelijk	<p>Relatie wijkgerichte BOS-projecten en de sportactiviteit van v.o.-scholen is beperkt.</p> <p>Samenwerking vindt incidenteel plaats bij sportkennismakings activiteiten of bij schoolsport toernooien.</p>	<p>77% van de sportopleidingen werkt samen met buitenschoolse partners: (62% commercieel, 57% verenigingen, 55% gemeente 43% sportbonden)</p> <p>Belangrijkste topic: gebruik van accommodaties en faciliteiten</p>	<p>Hoofdzakelijk incidenteel van aard.</p> <p>Onderwijs maakt wel op grote schaal gebruik van accommodatie, het kader/personeel en aanbod van derden; omgekeerd nauwelijks.</p> <p>Beschikbare faciliteiten voor samenwerking onvoldoende.</p> <p>Primair onderwijs werkt samen met gemeente of buitenschoolse opvang</p>	<p>40% werkt wel eens samen met scholen.</p> <p>Slechts 7% heeft concrete plannen om de samenwerking uit te breiden.</p>	<p>41% van de scholen werkt niet samen met andere instellingen;</p> <p>44% werkt wel eens samen met een sportvereniging of in een samenwerkingsverband gemeente, sport & buurt (38%)</p>
Draagvlak thema samenwerking school & sport	<p>In sportbeleidskringen breed op de agenda. In scholen en bij sportaanbieders in mindere mate.</p> <p>Ontbreekt aan een kartrekkende partij (i.c. probleemeigenaar voor</p>	<p>Wisselende animo in het MBO.</p> <p>Nauwelijks draagvlak voor verplicht bewegingsonderwijs.</p> <p>Voorkeur sportopleidingen voor commerciële sportaanbieders boven sportverenigingen.</p>	<p>Voor 5-daags aanbod vindt men samenwerking met sportverenigingen onmisbaar. PO-scholen vinden het bevorderen van sport en bewegen vooral een taak voor andere organisaties.</p>	<p>Weinig draagvlak bij sportverenigingen.</p> <p>Bestaat ook weinig belangstelling voor.</p> <p>Eventueel om redenen van ledenwinst en PR.</p>	

	meer bewegen en sport). Scholen voor VO zijn meer extern georiënteerd. Men is wel positief over de Alliantie doelstellingen.				
Draagvlak voor een vijfdaags sport en beweeg- aanbod	PO-scholen staan daar positief tegenover. Echter binnen curriculum hebben ze geen ruimte. Schooltijden en budget moeten daartoe verruimd worden. Ook VO-scholen zijn positief, maar zou binnen het verplichte lesrooster moeten. Nu is het naschools en daarom teveel facultatief. Leerlingen van PO staan positief tegenover meer sport en bewegen op school, leerlingen in het VO zijn meer verdeeld.	Positieve grondhouding op CvB-niveau (53%). 13% is negatief en 34% is afzijdig. In een poll onder studenten is ruim de helft voorstander en een derde tegenstander van meer sport en bewegen in het MBO.	In het PO heeft 8,2% (vooral stadsscholen) en in het VO 10,4% plannen om 5-daags aanbod te realiseren. Schoolbudget ontoereikend om dit te realiseren. Scholen vinden het wel zeer belangrijk om sport en bewegen bij leerlingen te stimuleren. Het primair onderwijs ziet de gemeente als kansrijke initiatiefnemer. Het voortgezet onderwijs ziet zichzelf als kansrijke initiatiefnemer.	Ziet men niet als primaire eigen verantwoordelijkheid.	Leerlingen: 63% positief, 17% negatief. Momenteel voldoet 4% van de scholen aan een 5-daags bewegingsaanbod.
Gewenste maatregelen t.b.v. Alliantie-doelstellingen	Eerst partners afzonderlijk versterken, (heeft meer effect op beweeggedrag van kinderen) Daarna gaan samenwerken. Initiatieven ontwikkelen om scholen (onderwijs) kartrekker te maken van de samenwerking voor meer sport en bewegen Grootste wens: een vakleerkracht en LOBOS-er voor gymlessen en buitenschools aanbod in primair onderwijs. Kwaliteitsimpuls voor verenigingskader	Twee opties: - Studenten stimuleren en 'verleiden' - Afdwingen via een beweegzorgplicht (zachte dwang) met bijbehorende middelen	Primair onderwijs: uitbreiding 1) beschikbare tijd; 2) personeelscapaciteit en deskundigheid, 3) financiële middelen. Voortgezet onderwijs: uitbreiding 1. Financiën/formatie 2. Beschikbaarheid accommodaties 3. Uitbreiding uren bewegingsonderwijs en uren naschoolse activiteiten 4. School als duidelijke trekker van de samenwerking m.b.t. sport en bewegen	Verenigingen vinden wel dat ze een maatschappelijke taak hebben. Het karakter van vrijwilligersvereniging wenst men echter te behouden.	Van belang voor bepalen van gewenste maatregelen zijn de PPON-gegevens over de samenhang tussen de BMI (Body Mass Index) van de leerlingen (hoe dik zijn ze) en hun doorstroomadvies en hun formatiegewicht: Meisjes met 1.90 fg blijken het zwaarst en jongen met fg 1.00 het lichtst Hoger doorstroomadvies gaat samen met een lagere BMI

2.1.6 Opbrengsten uit overig onderzoek

Onderzoekingen die als aanvullend kunnen worden beschouwd, maar niet onder auspiciën van de TCBA zijn uitgevoerd, vatten we hierna beknopt samen.

Rapportage Sport 2006 (Sociaal en Cultureel Planbureau)

In een samenwerkingsproject tussen het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP), het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), het W.J.H. Mulier Instituut, NOC*NSF en TNO Kwaliteit van Leven is de *Rapportage sport 2006* tot stand gekomen. In het rapport wordt een beeld gegeven van de belangrijkste ontwikkelingen in de sport van de afgelopen jaren, van de deelname aan de breedte- of recreatiesport tot de prestaties van de Nederlandse topsport en van het lidmaatschap van sportverenigingen tot de werkgelegenheid in de Nederlandse sportwereld. De tweejaarlijkse rapportage komt tot stand op verzoek van het ministerie van VWS. In relatie tot de vraagstellingen van de Brede Analyse en de doelstellingen van de Alliantie 'School en Sport samen sterker' geven we hierna beknopt de belangwekkende bevindingen weer.

Deelname

Het aandeel Nederlanders dat voldoet aan de Nederlandse Norm gezond Bewegen (beweegt minstens 5 dagen matig intensief), is gestegen van 44% in 2002 naar 50% in 2004. De sportdeelname van allochtonen, lager opgeleiden en mensen met lagere inkomens blijft nog wel achter bij de rest van de bevolking. Ook bij jongeren ligt de sportdeelname in 2003 hoger dan in 1983, zeker op jongere leeftijd. Wel is het zo dat zowel bij jongens als bij meisjes de sportdeelname vrij sterk daalt rond het 15e levensjaar. Als meest genoemde reden voor niet sporten wordt, naast het feit dat men sporten kennelijk niet erg aantrekkelijk vindt voor zichzelf, vooral de hoge kosten van sporten opgegeven.

Arbeidsmarkt

De sport blijkt een belangrijke werkgever. In het bewegingsonderwijs in het primair en voortgezet onderwijs gaat het om 11.000 fte's en bij de sportorganisaties zelf om 23.300 fte's, waarvan 17.500 in loondienst. De gemiddelde aanstelling bij sportorganisaties is 16 uur, bij sportaccommodaties 20 uur. Het arbeidsperspectief van de groeiende groep gediplomeerden van de mbo- en hbo- sportopleidingen is nog altijd goed. Het enige minpunt is de vaak geringe omvang van hun aanstelling.

Accommodaties

De hoeveelheid ruimte en accommodaties voor sport houdt geen gelijke tred met de toename van het aantal sporters. De verschuiving van sportruimte naar de randen van de stad is de afgelopen jaren doorgegaan.

Sport en onderwijs

Slechts een minderheid van de basisscholen (40%) heeft een vakleerkracht lichamelijke opvoeding in dienst. De hoeveelheid tijd die aan bewegingsonderwijs wordt besteed, is met 90 minuten per leerling per week al jaren min of meer stabiel.

2.2 Vertaling van opbrengsten uit deelonderzoeken naar de onderdelen van het bestek voor de brede analyse

In dit hoofdstuk vertalen we de onderzoeksgegevens uit diverse deelonderzoeken terug naar het oorspronkelijke onderzoeksbestek van de brede analyse. Het gaat ons nu om de vraag wat per aspect [aanbod, kader, accommodatie] de conclusies uit al deze onderzoeken samen zijn. Wat hebben we geleerd van de onderzoeken?

2.2.1 Aanbod

De hoofdvraagstelling over een adequaat aanbod voor sport en bewegen luidde: ***Hoe ziet het aanbod aan sport en bewegen in en om de scholen/instellingen binnen het reguliere onderwijs en specifieke sport-, buurt- en bewegingsinstellingen er uit (inhoudelijk en kwantitatief getypeerd) en hoe zou dit aanbod er gelet op de doelstellingen van de Alliantie uit moeten zien?***

Primair en voortgezet onderwijs

Omvang van het aanbod op school

Zowel de meeste basisscholen als scholen voor voortgezet onderwijs (VO) geven hun leerlingen gemiddeld 2 dagen per week les lichamelijke opvoeding. Zelden wordt er meer dan 3 dagen per week gesport onder schooltijd. In het basisonderwijs wordt onder schooltijd gemiddeld op meer dagen aan sport en bewegen gedaan dan in het voortgezet onderwijs.

Over het algemeen besteedt men volgens diverse onderzoeken⁵ in de onderbouw van het primair onderwijs(PO) de meeste tijd aan bewegen, tot 540 minuten per week. Maar dat is dan bewegingsonderwijs inclusief alle speelactiviteiten, binnen en buiten. In de groepen 3 t/m 8 besteedt men circa 90 minuten per week aan bewegingsonderwijs (BO), met weinig verschillen tussen de onderscheiden jaargroepen. Het gaat hierbij om reguliere gymlessen van 45 minuten.

Inhoud en doelen van het schoolaanbod

Voor zowel de vak- als de groepsleraar is de belangrijkste doelstelling van BO "het laten ervaren van plezier in het bewegen in sport en spelsituaties", terwijl de sociaal-emotionele vorming op de tweede plaats komt. Het grootste verschil tussen vak- en groepsleraren zit op de doelstellingen "kennis laten maken met de mogelijkheden van sport en spel", waaraan vakleraren meer waarde hechten dan groepsleraren en "ontspanning ter afwisseling van het cognitieve", waar groepsleerkrachten meer waarde aan hechten. Afgaand op het invullen van de tabel over het onderwijsaanbod zou men kunnen concluderen, dat vakleraren

⁵ *Periodieke peiling van het onderwijsniveau. Cito 2006*

De staat van het Onderwijs (2005) Onderwijsverslag 2003/2004. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

ITS/SCOP Kohnstamm Instituut (2001/2002) Basisrapportage PRIMA-cohortonderzoek. Nijmegen/Amsterdam.

beter de leerlijnen van het basisdocument bestrijken dan groepsleraren. Over het geheel genomen krijgen tikspelen en doelspelen de meeste aandacht, gevolgd door mikken en springen. Het minst aandacht krijgen 'bewegen op muziek' en 'stoeispelen'.

Vershil PO - VO

Er doen zich hier interessante verschillen voor tussen en binnen de scholen voor basis- voortgezet onderwijs. Het aanbod in het voortgezet onderwijs is gevarieerder dan in het basisonderwijs. Scholen, zowel voor het basis- als voortgezet onderwijs, organiseren naast de lessen vooral sportdagen voor hun leerlingen of doen hieraan mee. Sportoriëntatie- en keuzeactiviteiten staan vaker op de agenda van het voortgezet onderwijs, net als speciale sport- en beweegprogramma's voor minder motorisch begaafde leerlingen. Laatstgenoemde activiteit zien we overigens vooral op kleine scholen en scholen voor vmbo/pro.

Daartegenover staat dat het schoolzwemmen veel vaker voorkomt in het basisonderwijs. Vooral stadsscholen met veel doelgroep leerlingen bieden schoolzwemmen aan hun leerlingen aan.

Het aantal scholen dat zich sportief aan het verbreden is groeit, evenals het aantal vo-scholen met sportklassen, LO2/BSM of de richting Sport, Dienstverlening en Veiligheid in het vmbo. Op zulke scholen is het aanbod (voor een deel van de leerlingen) uitgebreider. Het exacte aantal van deze scholen is niet duidelijk. Maar zelfs van deze groep scholen realiseert maar 12% een aanbod van 5 dagen per week. Niet is nagegaan hoeveel leerlingen elke dag sporten op school.

Tevredenheid

Scholen voor basisonderwijs zijn meer tevreden over de kwantiteit (frequentie, tijd, etc.) van het binnenschoolse sport- en beweegaanbod dan scholen voor voortgezet onderwijs. Over de kwaliteit (gevarieerdheid, niveau, etc.) zijn de scholen voor voortgezet onderwijs juist meer tevreden.

Over de kwantiteit (frequentie, tijd, etc.) van het sport- en beweegaanbod buiten schooltijd zijn de basisscholen overwegend tevreden, de scholen voor voortgezet zijn hier echter overwegend ontevreden over. Ook over de kwaliteit (gevarieerdheid, niveau, etc.) zijn de basisscholen tevredener dan de scholen voor voortgezet onderwijs. Opvallend is dat vooral de scholen voor vmbo/pro het minst tevreden zijn over de kwaliteit van het buitenschoolse sport- en beweegaanbod.

Samenwerking bij aanbod

Samenwerken met andere instellingen doet 41% van de scholen geheel niet. De scholen (p.o.) die wel een partner betrekken bij sportactiviteiten zoeken die het meest (44%) in de sportvereniging en op de tweede plaats in de gemeente / provincie of samenwerkingsverband gemeente-sport-buurt (38%) Sportactieve scholen zowel in het v.o. als mbo. verkiezen samenwerking met commerciële sportaanbieders vooral op het aspect van gebruik maken van faciliteiten (fitness centra, bijv).

Alliantie doelstellingen

Binnen het kader dat in 2010 op alle scholen sprake dient te zijn van een dagelijks sportaanbod voor elke leerling binnen en buiten de schooluren, wordt er momenteel slechts door 4% van de scholen voldaan aan een adequaat bewegingsaanbod. Tweederde van de scholen (65%) komt tot twee dagen en een op de vijf scholen (21%) komt niet verder dan één dag.

Buitenschools aanbod⁶

Volgens peilingen sport⁷ 81% van de kinderen in het primair onderwijs. Voor jongeren van 12 tot 19 jaar groeit de sportdeelname vergeleken met vorige decennia en ligt nu rond de 90%, maar neemt nog steeds af met de leeftijd van de jongeren. Die sportdeelname vindt grotendeels buiten de schoolcontext plaats. Scholen bieden wel allerlei extra curriculaire sportactiviteiten aan. Maar die vinden toch eerder eens per maand plaats dan wekelijks of dagelijks en het is onduidelijk hoeveel en welke leerlingen daar vooral aan deelnemen.

Zwemmen

Met de zwemvaardigheid van Nederlandse kinderen is het goed gesteld: 73% van de 7-jarigen en 98% van de 12-jarigen heeft een zwemdiploma. Allochtone kinderen en kinderen in gezinnen met lagere inkomens hebben echter een achterstand ten opzichte van autochtone kinderen en kinderen in huishoudens met hogere inkomens (bron SCP).

Meer sporten?

Op de vraag of men genoeg aan spel en sport krijgt op school reageren de meeste leerlingen in het primair onderwijs (51%) dat het wel wat meer mag zijn, 42% vindt het wel goed zo. Het aantal leerlingen dat vindt dat het wel wat minder mag is minder dan 1 procent. 96 % van de leerlingen vindt het leuk om te sporten, slechts 1 procent niet .

Op de vraag: Zou je het leuk vinden om elke dag iets aan sport of gymnastiek te doen op school, bij een sportvereniging of ergens anders, antwoordt 63% positief en 17% negatief.

Situatie in het BVE

De stand van zaken in het mbo is op dit moment is als volgt:

Er zijn weliswaar goede voorbeelden, maar veel of wellicht zelfs het gros van de Mbo-studenten beweegt of sport niet of nauwelijks op of via hun opleiding. Deze situatie is ontstaan als gevolg van de wetswijziging van het beroepsonderwijs circa tien jaar geleden. Sindsdien bepalen de kenniscentra (het werkveld) immers wat Mbo-leerlingen moeten leren ter voorbereiding op hun beroep en bewegen en sport is daarbij uit beeld geraakt.

Op die Mbo-opleidingen (voornamelijk de minderheid van sportactieve ROC's) waar wel iets gedaan wordt aan sport en bewegen is het aanbod de afgelopen vijftien jaar drastisch vernieuwd, meer naar buiten gericht en veel meer in samenwerking met de omgeving van de school georganiseerd, maar desondanks niet erg omvangrijk. Men zoekt vooral samenwerking met commerciële sportaanbieders op het gebied van gebruik van accommodaties en faciliteiten. Sport is in veel gevallen ook een instrument om de opleiding aantrekkelijker voor deelnemers te maken.

⁶ Deze drie rubrieken steunen op onderzoek onder leerlingen, terwijl de voorgaande gegevens verzameld zijn onder schoolleiders, docenten en andere aangestelden aan aanbodzijde.

⁷ Leerlingen hebben zichzelf gescoord op daadwerkelijk sporten; de vraag ging niet over lidmaatschap van een sportvereniging.

Animo voor meer?

De animo om meer aandacht te besteden aan sport en bewegen wisselt. Volgens vele respondenten in het onderzoek en betrokkenen uit het onderwijs en werkveld is er sprake van een merkwaardige en ronduit zorgwekkende ontwikkeling. Gesproken wordt zelfs van "een wonderlijke weeffout". Als belangrijkste argumenten worden genoemd:

- onderwijs moet voorbereiden op algemeen burgerschap en daar hoort bewegen en sport ook bij (deelname sportcultuur, levenslang bewegen);
- bewegen en sport verhoogt de direct werkgerelateerde belastbaarheid en helpt werkgerelateerde gezondheidsproblemen te voorkomen; voor ieder beroep oftewel een gezonde werknemer is een gezonde geest in een gezond lichaam nodig;
- eenheid binnen het onderwijs: "Hoe valt het uit te leggen dat 16- en 17-jarige havo- en vwo-leerlingen wel lichamelijke opvoeding krijgen, en veel van hun leeftijdsgenoten in het MBO niet?"

Maar er is ook weerstand bij instellingen. In veel opleidingen ziet men de meerwaarde van sport en bewegen niet binnen het bestek van de opleiding, of aarzelt men om redenen van kosten, gebrekkige accommodatie, angst voor verminderde aandacht voor andere vakken of de moeite die het kost om de medewerkers 'mee te krijgen'.

2.2.2 Kader

De hoofdvraagstelling over het te benutten kader voor sport en bewegen luidde: ***Hoe is het kader dat dit aanbod momenteel verzorgt te typeren en wat zou de optimale situatie wat betreft kader moeten zijn (in termen van functies en kwalificaties en van aantallen en typen aanstellingen)?***

Schoolkader

In het basisonderwijs heeft rond de 40% van de scholen een vakleerkracht bewegingsonderwijs. Maar in slechts 9% van de gevallen worden ook alle lessen bewegingsonderwijs gegeven door de vakleerkracht. Sport en beweegactiviteiten vanuit de school worden ook verzorgd door de groepleerkrachten zelf, groepsleerkrachten met een speciale taak, ouders of vrijwilligers of professionals van sportverenigingen. Heel weinig scholen beschikken over personeel met een combinatiefunctie.

In het voortgezet onderwijs verzorgen de vakdocenten veruit het grootste deel van aanbod, binnen de lessen maar ook daar buiten. In het VO wordt ook gebruik gemaakt van professionals en in mindere mate met vrijwilligers van sportverenigingen. Ook worden leerlingen ingeschakeld (samen organiseren) of stagiaires (mbo) bij het sportaanbod in en buiten de lessen.

Toereikendheid van het kader

Ruim 90% van de scholen in het primair onderwijs vindt de omvang van het momenteel beschikbare kader onvoldoende. Voor het voortgezet onderwijs is dat 80%. Over de kwaliteit is in het PO 81% ontevreden. In het VO is dat slechts 28%. De drie voornaamste knelpunten voor uitbreiding van het sportaanbod in het primair onderwijs zijn de beschikbare tijd, de personeelscapaciteit en de deskundigheid van het personeel en de financiële middelen. In het voortgezet onderwijs gaat het vooral om een gebrek aan financiën / formatie.

Kader voor school en sportaanbieders

Veel sportaanbieders, zowel verenigingen als commerciële partijen, werken maar mondjesmaat samen met scholen bij het verzorgen van een aanbod aan sport en bewegen. Commerciële sportaanbieders werken vooral samen met scholen voor voortgezet onderwijs. Sportverenigingen doen dat meestal op incidentele basis. De meeste verenigingen die samenwerken met het onderwijs zien dat als hun maatschappelijke taak. Daarnaast kunnen ze door samen te werken met scholen potentiële leden werven en goede PR krijgen voor hun eigen activiteiten. Veel verenigingen hechten daar echter betrekkelijk weinig waarde aan en zien ook weinig in verdere professionalisering om betere samenwerking met scholen te realiseren. Ze kiezen er eerder voor om het karakter van een vrijwilligersorganisatie te behouden en willen vooral die rol beter kunnen invullen. Sportverenigingen zijn zeer beperkt in staat om een sportaanbod te verzorgen aansluitend aan de schooltijden, juist omdat ze daar op die momenten geen gekwalificeerde mensen voor hebben.

2.2.3 Accommodaties

Ten aanzien van de beschikbare accommodaties luidde de vraag:

Hoe is het geheel aan accommodaties te typeren in termen van aanwezigheid, adequaatheid, staat van onderhoud en tekorten?

Vrijwel alle scholen in het basis- en voortgezet onderwijs beschikken zelf over een schoolplein of speelzaal. Slechts een kwart van de PO-scholen heeft echter een eigen gymzaal. In de grote stadsscholen is dit 50%. Er is in het p.o. sprake van ruimte gebrek en verouderd materiaal. Scholen voor voortgezet onderwijs kunnen naast de gymzaal ook veelal beschikken over een buitensportveld (83%) of sportzaal (57%). Voor basisscholen is dat rond de 40%. Van de basisscholen kan 55% gebruik maken van een zwembad. Een 20% van de scholen kan gebruik maken van een multifunctionele sportaccommodatie. Grote scholen beschikken doorgaans over een betere sportaccommodatie dan kleine.

Tweederde van de basisscholen en van de scholen voor voortgezet onderwijs is hier tevreden over, zowel kwantitatief als kwalitatief. Knelpunten zijn beschikbaarheid, reistijden en (staat van) onderhoud.

Voor de uitbreiding van het aanbod wordt het een ander verhaal. Dan zijn de accommodaties waar de scholen nu gebruik van maken bepaald onvoldoende. Scholen die willen starten met LO2 of sportklassen ervaren dat nu al. Bovendien is een groot deel van de accommodaties niet ingericht op een actualisering van het aanbod en kampt men met verouderd materiaal.

2.2.4 Draagvlak voor meer sport en bewegen

Ondanks het feit dat nagenoeg elke school sport en bewegen belangrijk vindt, gaan de meeste scholen niet alles op alles zetten om in 2010 een naschools sportaanbod van vijf dagen per week aan te kunnen bieden. Een overtuigende meerderheid van de scholen vindt dat het huidige schoolbudget ontoereikend is om dit te realiseren. Samenwerking met sportverenigingen wordt onmisbaar beschouwd om een dagelijks sport- en beweegaanbod te kunnen realiseren. Basisscholen vinden vaker dan scholen voor voortgezet onderwijs dat het bevorderen van sport en bewegen een taak is van andere organisaties. Een overgrote meerderheid van de scholen zegt bovendien niet over voldoende

sportfaciliteiten te beschikken om een sportaanbod van vijf dagen per week te kunnen organiseren. Dit is vooral het geval onder de basisscholen.

Betrekkelijk weinig scholen voor basisonderwijs (8,2%) en voortgezet onderwijs (10,4%) hebben plannen om in de toekomst sport en bewegen iedere dag op of via de school aan te bieden. Van de basisscholen zijn dit vooral stadsscholen met veel doelgroep leerlingen. De meeste scholen die dergelijke plannen hebben, weten daarbij niet in welk jaar deze plannen tot uitvoering worden gebracht. Een meerderheid van de scholen voor basis- en voortgezet onderwijs die op dit moment nog geen vijfdaags sportaanbod hebben, zegt het sportaanbod ook niet te willen uitbreiden.

2.2.5 Samenwerking bij het aanbod

Rol van de school

Basisscholen zien vooral de gemeente als meest kansrijke initiatiefnemer voor het realiseren van een dagelijks sport- en beweegaanbod, terwijl scholen voor voortgezet onderwijs zichzelf als meest kansrijke initiatiefnemer zien. Scholen voor basis- en voortgezet onderwijs werken beide vooral op incidentele basis samen met andere sportaanbieders. Scholen voor basis- en voortgezet onderwijs maken beide op grote schaal gebruik van de accommodatie, het kader/personeel en het aanbod van derden. Veel minder vaak komt het voor dat anderen partijen gebruik maken van de voorzieningen van de scholen. Zowel de scholen voor basis- als voortgezet onderwijs vinden de beschikbare faciliteiten (bijv. niet lesgebonden uren) voor de samenwerking overwegend onvoldoende.

Rol van sportverenigingen

Meer dan de helft van de ondervraagde sportverenigingen werkt om zeer diverse redenen niet samen met scholen en is dat ook niet van plan. Waar wel samengewerkt wordt, is dat vooral met basisscholen en daarbij gaat het meestal om incidentele sport kennismakingsactiviteiten. Voornaamste reden voor verenigingen om samen te werken met scholen is ledenwinst en PR voor de club. Verenigingen vinden wel dat ze een maatschappelijke taak hebben, maar ze vinden vooral dat ze het karakter van vrijwilligersvereniging moeten behouden.

Noodzakelijke maatregelen volgens de onderzoeken

De onderzoekers van de achtereenvolgende onderzoeken concludeerden op basis van hun bevindingen de volgende noodzakelijk te nemen maatregelen:

1. Aangezien samenwerking tussen scholen en sportinstellingen gering is en er voorafgaand aan die samenwerking verbetering noodzakelijk is op aspecten van partijen afzonderlijk, lijkt het adequaat om eerst in te zetten op versterking van de afzonderlijke partijen. Dit heeft meer direct effect op het beweeggedrag van kinderen. Daarna zou de samenwerking meer gestimuleerd kunnen worden. Voorwaarde daarvoor is het ontwikkelen van initiatieven om onderwijs mede probleemeigenaar te maken voor de mate van bewegen van kinderen.
2. Er zou een duidelijke "kartrekker" moeten worden aangewezen voor het gezamenlijk stimuleren van het beweeggedrag van leerlingen binnen en buiten de school
3. Voor elke school in het primair onderwijs zou er een vakleerkracht bewegingsonderwijs en een LOBOS-er beschikbaar moeten zijn om een

kwalitatief hoogwaardig vijfdaags aanbod aan bewegingsonderwijs en sport te kunnen realiseren.

4. Er zou een kwaliteitsimpuls voor het verenigingskader moeten komen.
5. Het MBO zou gebaat zijn bij een opgelegde beweegzorgplicht en de bijbehorende middelen, terwijl S&B zou moeten worden opgenomen in de kwalificatie structuur.
6. Zowel scholen in primair als in voortgezet onderwijs hebben behoefte aan uitbreiding van beschikbare tijd (uren bewegingsonderwijs en uren naschoolse activiteiten) als van het beschikbare budget en faciliteiten.
7. De PPON uitkomsten geven aan dat maatregelen ter bevordering van meer beweeggedrag dringend gewenst zijn.

3 Conclusies

De TCBA tot de volgende conclusies ten aanzien van de situatie met betrekking tot meer sport en bewegen vanuit het onderwijs.

1. Er is sprake van een grote kloof tussen de ambitie van een *vijf daags sportaanbod* en de feitelijke mogelijkheid om dit te (kunnen) realiseren. De meeste betrokken partijen onderkennen wel het belang van een geïntegreerde 'school en sport' aanpak.
2. Ondervraagden in het voortgezet onderwijs zijn tevreden over kwaliteit en kwantiteit van het beschikbare kader om het *huidige* aanbod te realiseren. In het primair onderwijs en ook in het MBO is er op dit moment al een tekort aan deskundig en bevoegd kader.
3. In relatie tot het realiseren van een *vijf daags* sportaanbod is dat kadertekort nog veel nijpender. Door dat kaderprobleem komt bovendien de gewenste kwaliteit van een vijf daags sportaanbod onder druk. Het tekort aan kwalitatief goed kader is het eerst op te lossen probleem om een adequaat vijfdaags aanbod aan sport en bewegen te kunnen realiseren.
4. In de huidige situatie zijn er wat betreft de voorzieningen/accommodaties minder nijpende tekorten. Er zijn wel duidelijke knelpunten zoals beschikbaarheid van accommodaties, lange reistijden, achterstallig onderhoud en verouderd materiaal. Scholen voor basis- en voortgezet onderwijs geven aan de beschikbare faciliteiten voor samenwerking overwegend onvoldoende te vinden. Een uitbreiding naar een vijf daags sportaanbod is echter bij het huidig beschikbare accommodatieniveau niet realiseerbaar.
5. Binnen vooral het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs lijkt een voorkeur te bestaan om met commerciële sportaanbieders samen te werken in plaats van met sportverenigingen. Een en ander kan niet los gezien worden van het sportaanbod dat sportverenigingen als vrijwilligersorganisaties kunnen aanbieden. Om als volwaardige partner van het onderwijs te kunnen fungeren is een professionalisering van het aanbod van sportverenigingen geboden. Binnen grotere verenigingen bestaat hier meer draagvlak voor dan binnen kleinere verenigingen.
6. Jongeren bewegen nu doorsnee óf op school (bewegingsonderwijs en schoolsport), óf bij de sportvereniging óf in eigen beheer. Een vijfdaags sportaanbod op en rond scholen kan hoogstwaarschijnlijk alleen worden gerealiseerd als er goede samenwerking ontstaat tussen het onderwijs enerzijds en buitenschoolse sportaanbieders (verenigingen, commerciële aanbieders, BSO, etc.) anderzijds. De vele projecten (op basis van diverse subsidieregelingen) waarin wordt samengewerkt tussen school en sport leiden achter nauwelijks tot een structurele uitbreiding van het sportaanbod voor leerlingen. Wil samenwerking leiden tot een structurele uitbreiding van het aanbod aan sport en bewegen, dan zal die samenwerking op structurele wijze georganiseerd moeten worden.
7. Om een vijfdaags sportaanbod op en rond school te kunnen realiseren is er een 'kartrekker' nodig die de samenwerking voor een gezamenlijke 'school en sport' aanpak tot stand brengt. Voor het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs is het onderwijs zelf de meest aangewezen kandidaat voor

de rol van coördinerend kartrekker, hoewel er nog niet op grote schaal onmiddellijke bereidheid voor het oppakken van die rol kan worden geconstateerd. Voor het primair onderwijs lijkt er een rol voor de gemeenten weggelegd te zijn, tenminste zolang deze sector nog niet over vakleerkrachten met voldoende formatie beschikt.

8. De TCBA concludeert op basis van de onderzoeken dat bij ongewijzigd beleid en ontbrekende investeringen een (gezamenlijk) vijf daags sportaanbod onmogelijk gerealiseerd kan worden. Er zijn diverse modellen mogelijk om een dergelijk aanbod wel te realiseren. Nader onderzoek zal nodig zijn om de financiële consequenties van deze modellen grondig door te rekenen. In alle modellen zullen echter substantiële investeringen in kader en accommodaties noodzakelijk zijn.

Relevante literatuur

Bottenberg, M. van, B. Vanreusel, P. Verweel en M. Teeuwen (red.) (2006): *Inzichten vanaf de zijlijn, wetenschappelijke coaching van het sportbeleid?* Verslag van Sportsymposium 2005. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Den Haag.

Breedveld, K. en A. Tiessen-Raaphorst (red.) e.a. (2006): *Rapportage sport 2006*. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Duijvestijn, P., m.m.v. E. Lagendijk en S. Flight (2006): *De plek van bewegen en sport in het mbo*. DSP-groep, Amsterdam.

Jepma, IJ. en A. L. van der Vegt (2006): *Aandacht voor sport en bewegen in het basis- en voortgezet onderwijs*. Sardes, Utrecht.

Kalmthout, J. van en J. Lucassen (2006): *Sportverenigingen - onderwijs. Voorlopige cijfers*. Verkenning van de stand van zaken m.b.v. het Verenigingspanel in opdracht van de TCBA. W.J.H. Mulier Instituut, 's Hertogenbosch (niet gepubliceerd rapport, oktober 2006).

Kalmthout, J. van, J. Lucassen en J. Janssens (2006): *Sportverenigingen 2000-2005: stabiele verbanden in turbulente tijden*. W.J.H. Mulier Instituut, 's Hertogenbosch / Arko Sports Media, Nieuwegein.

Lagendijk, E., m.m.v. S. Blom, P. Duijvestijn en G. Schaap (2006): *'School en sport' samen werken*. Rapportage van de kwalitatieve analyse in het kader van de Brede Analyse 'School en sport, samen sterker'. DSP-groep, Amsterdam.

Ministerie van OCW (2004): *Meer sport en bewegen in het onderwijs*. Ministerie van OCW, Den Haag.

Stegeman, H. (2005): *Naar elke dag sport en bewegen op school*. Voorstudie ten behoeve van de brede analyse. W.J.H. Mulier Instituut, 's Hertogenbosch.

Ministerie van OCW en NOC*NSF (2005): *Alliantie "School en Sport samen sterker"*.

Ministerie van OCW/NOC*NSF, Den Haag/Arnhem.

Ministerie van OCW en NOC*NSF (2005): *Implementatieplan Alliantie "School en Sport samen sterker"*. Ministerie van OCW/NOC*NSF, Den Haag/Arnhem.

Ministerie van VWS (2005): *Tijd voor sport - bewegen, meedoen, presteren*. Ministerie van VWS, Den Haag.

Stegeman, H. (2007): *Effecten van sport en bewegen op school* (conceptversie). Literatuuronderzoek in opdracht van de Alliantie School & Sport. W.J.H. Mulier Instituut, 's Hertogenbosch.

Weerden, J. van (2007): *Verslag van het leer- en vormingsaanbod bewegingsonderwijs PPON 2006*. Conceptverslag uit de Periodieke Peiling van het Onderwijs Niveau, Cito-groep, Arnhem.

Bijlagen

1. Duijvestijn, P., m.m.v. E. Lagendijk en S. Flight (2006): *De plek van bewegen en sport in het mbo*. DSP-groep, Amsterdam.
2. Jepma, IJ. en A. L. van der Vegt (2006): *Aandacht voor sport en bewegen in het basis- en voortgezet onderwijs*. Sardes, Utrecht.
3. Lagendijk, E., m.m.v. S. Blom, P. Duijvestijn en G. Schaap (2006): *'School en sport' samen werken'*. Rapportage van de kwalitatieve analyse in het kader van de Brede Analyse 'School en sport, samen sterker'. DSP-groep, Amsterdam.